

Törkeän pahoinpitelyn rikostunnusmerkistö korkeimman oikeuden ratkaisuiissa

Veronica Jalander

11/2022

TIIVISTELMÄ

Veronica Jalander: Törkeän pahoinpitelyn rikostunnusmerkistö korkeimman oikeuden ratkaisuisissa

Opinnäytetyön muoto: tutkimuksellinen

Julkisuusaste: julkinen

Ohjaaja: Päivi Salminen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee törkeän pahoinpitelyn rikostunnusmerkistön täyttymistä korkeimman oikeuden ratkaisuisissa. Tarkoituksena opinnäytetyössä on tutkia mitkä seikat tai minkälainen menettely täyttää korkeimman oikeuden ratkaisuisissa törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteet. Opinnäyte on oikeustieteellinen ja se toteutetaan lainopillisena tutkimuksena. Opinnäytetyössä esitellään tutkimuksessa käytetty menetelmä. Työn teoriaosuudessa kerrotaan rikosprosessista ja rikosoikeudesta. Sen jälkeen esitellään tutkimuksessa käytettävät korkeimman oikeuden tapaukset ja niiden eteneminen tuomioistuimissa, sekä perustelut korkeimman oikeuden tuomioille. Lopuksi tutkimuksessa on johtopäätöksiä törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteiden ja kokonaistörkeyden rajanvedosta ja täyttymisestä.

Opinnäytetyölle olennaisissa korkeimman oikeuden ratkaisuisissa on mukana törkeän pahoinpitelyn jokaiseen kolmeen kvalifointiperusteeseen liittyviä tapauksia. Näiden kvalifointiperusteiden täyttymisestä tehdään johtopäätöksiä sillä laajuudella, millä korkeimman oikeuden ennakkopäätökset mahdollistavat. Keskeisimpänä tuloksena törkeän pahoinpitelyn täyttymisen kannalta opinnäytetyössä on muun muassa pahoinpitelyssä käytetyn välineen fyysiset ominaisuudet ja hengenvaarallisuus ampuma- tai teräaseeseen rinnastettaessa.

Sivumäärä: 30

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 11/2022

Avainsanat: törkeä pahoinpitely, pahoinpitely, korkein oikeus, rikostunnusmerkistö, lainoppi, kvalifointiperuste

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUSASETELMA	1
2.1 Tutkimuksen tavoite.....	1
2.2 Aikaisempi tutkimus aiheesta	2
2.3 Aiheen rajaus	2
2.4 Tutkimuksen rakenne	3
2.5 Tutkimusmenetelmä	3
3 RIKOSPROSESSI	4
3.1 Tuomioistuimet	7
3.2 Tuomion perusteluvelvollisuus.....	8
4 RIKOSOIKEUS	9
4.1 Rikosoikeuden yleisistä opeista	10
4.2 Pahoinpitely.....	11
4.3 Törkeä pahoinpitely	12
4.4 Oikeuslähdeoppi.....	13
5 KORKEIMMAN OIKEUDEN ENNAKKOPÄÄTÖKSET	15
5.1 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:1996:65	16
5.2 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2005:134	16
5.3 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2009:79	18
5.4 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2010:36	18
5.5 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2017:8	20
5.6 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2021:57	21
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	22
7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA POHDINTA.....	27
LÄHTEET	29

1 JOHDANTO

Tämä on Poliisiammattikorkeakoulun AMK-tasoinen opinnäytetyö. Opinnäytetyössä perehdyn korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön pahoinpitelyrikosten osalta. Tarkastelen korkeimman oikeuden ratkaisuja ja törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymistä sellaisten tapausten kautta, missä korkein oikeus on tuominnut teon törkeäksi pahoinpitelyksi, sekä sellaisten tapausten, missä se on tuominnut teon perusmuotoiseksi pahoinpitelyksi. Valitsin tämän opinnäytetyön aiheen, koska olen kiinnostunut väkivaltarikollisuudesta sekä oikeustieteistä ja uskon, että tulen hyödyntämään työelämässä tietopohjaa minkä tätä opinnäytetyötä tehdessäni saan. Tämä tutkimus on hyödyllinen ja rikosoikeudellisesti merkitsevä, koska korkeimman oikeuden päätökset toimivat oikeuslähteenä ja ennakkoratkaisuina tulevaisuudessa alemmille oikeusasteille. Näillä tapauksilla ei siis ole merkitystä vain sen tapauksen ratkaisemisen ja siihen liittyvien asianosaisten kannalta, vaan koko Suomen rikosoikeuden kannalta. Tämän opinnäytetyön lukija saa käsityksen törkeän ja perusmuotoisen pahoinpitelyn rajanvedosta ja voi hyödyntää sitä esimerkiksi työelämässä.

Tutkimus on oikeustieteellinen. Eri oikeustieteellisistä tutkimusmenetelmistä käytän lainoppia. Lainopillisella tutkimuksella haen vastausta siihen, minkälaiset tunnusmerkistötekijät täyttävät korkeimman oikeuden ratkaisuissa törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteet. Rikoslain 21 luvun 6 §:ssä on määritelty, milloin pahoinpitely on törkeä. Lakia ei voi kuitenkaan yksiselitteisesti soveltaa jokaiseen tekoon, koska lakitekstissä on tulkinnanvaraa ja kaikki teot ovat yksilöllisiä. Tässä opinnäytetyössä tutkin siis törkeän pahoinpitelyn rajapintaa korkeimman oikeuden lainkäytön avulla.

Opinnäytetyössä kerron lainopillisesta tutkimusmenetelmästä. Tutkimusta tehdessä, tulee tekijän itse ymmärtää ja tuntea käyttämänsä tutkimusmenetelmä. Myös lukijan on hyvä ymmärtää, miten tutkimus on tehty. Lisäksi kerron teoriaosuudessa rikosprosessista ja rikosoikeudesta, mitkä ovat merkittäviä asioita opinnäytetyöni aiheeseen liittyen. Lopuksi opinnäytetyössä tuon ilmi seikkoja, jotka ovat korkeimman oikeuden ennakkotapauksissa olleet tuomion perusteluina, sekä niistä tekemiäni johtopäätöksiä korkeimman oikeuden linjauksesta törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymiseksi.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimuksen tavoite

Laissa on määritelty, milloin pahoinpitely tulee tuomita törkeänä, mutta lakia on mahdotonta soveltaa yksiselitteisesti kaikkiin rikoksiin, jokaisen rikoksen ollessa oma yksilöllinen tekonsa. Laissa on tilaa soveltamiselle, ja rajanvetoa oikeudenkäyttöön vedetään korkeimmassa oikeudessa ennakkotapausten avulla. Näiden ennakkotapausten perusteella teen johtopäätöksiä tässä tutkimuksessa.

Tutkimuskysymys mihin lainopillisella tutkimusmenetelmällä vastaan tutkimuksessani:

- Minkälaiset seikat tai millainen menettely täyttävät korkeimman oikeuden ratkaisussa törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteet?

2.2 Aikaisempi tutkimus aiheesta

Törkeästä pahoinpitelystä ja sen rikostunnusmerkistön täyttymisestä on kirjoitettu useita artikkeleita, esimerkiksi Eija Multimäen kirjoittama ”Törkeän ja tavallisen pahoinpitelyn rajanveto”. Aiheesta löytyy myös tutkimuksia eri näkökulmista. Elli-Noora Karttunen on Karelia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään ”Pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välinen rajanveto” vuonna 2019 tutkinut työn otsikon mukaisesti pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välistä rajanvetoa. Angeliina Paananen puolestaan ottaa myös törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöön kantaa hieman eri näkökulmasta Itä-Suomen yliopiston OTM-tutkielmassaan ”Törkeä pahoinpitely vai tapon yritys? Tutkimus törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen tunnusmerkistöistä ja rubrisoinnin merkityksestä rangaistusseuraamukseen.”

2.3 Aiheen rajaus

Tarkastelemani korkeimman oikeuden päätökset rajautuvat vuosiin 1996–2021. Yhtä tutkimuksen tapausta lukuun ottamatta näiden vuosien aikana rikoslain sisältö ei ole muuttunut pahoinpitelyn tai sen törkeän tekemuodon osalta. Rikoslain 21 luvun 6 §:n törkeän pahoinpitelyn rikostunnusmerkistö on ollut nykyisenlainen 1.9.1995 asti, vain rangaistusasteikko on muuttunut. Nykyisenlainen rangaistusasteikko tuli voimaan 1.9.2001, jolloin vähimmäisrangaistusta korotettiin 6 kuukaudesta vuoteen vankeutta (LaVM 13/2001 vp, 4). Tapauksessa KKO:1996:65 rikoksen tekoajankohtana on huhtikuu 1993, jolloin nykyisenlainen rikoslaki pahoinpitelyrikoksista ei ollut vielä voimassa. Korkein oikeus kuitenkin käsitteli tapauksen vuonna 1996 uuden lain mukaan, koska vanha laki olisi johtanut olennaisesti ankarampaan rangaistukseen kuin uusi (KKO:1996:65).

Olen valinnut opinnäytetyöhön sellaisia tapauksia, missä yksi alempi tai molemmat alemmat oikeusasteet ovat tuominneet teon törkeänä pahoinpitelynä, mutta korkein oikeus on tuominut teon perusmuotoisena pahoinpitelynä, sekä sellaisia tapauksia, missä yksi alempi tai molemmat alemmat oikeusasteet ovat tuominneet teon perusmuotoisena pahoinpitelynä, mutta korkein oikeus on tuominut teon törkeänä pahoinpitelynä. Molemmissa lopputuloksissa voin pohtia korkeimman oikeuden linjauksia, sekä sitä, mitkä tunnusmerkistökijät korkein oikeus on ottanut huomioon rikosoikeudellisessa arvioinnissaan ja mitä se on painottanut. Valituksen aihe ylempiin oikeusasteisiin on kaikissa tapauksissa ainakin kvalifiointiperusteiden täytyminen tai törkeysarviointi.

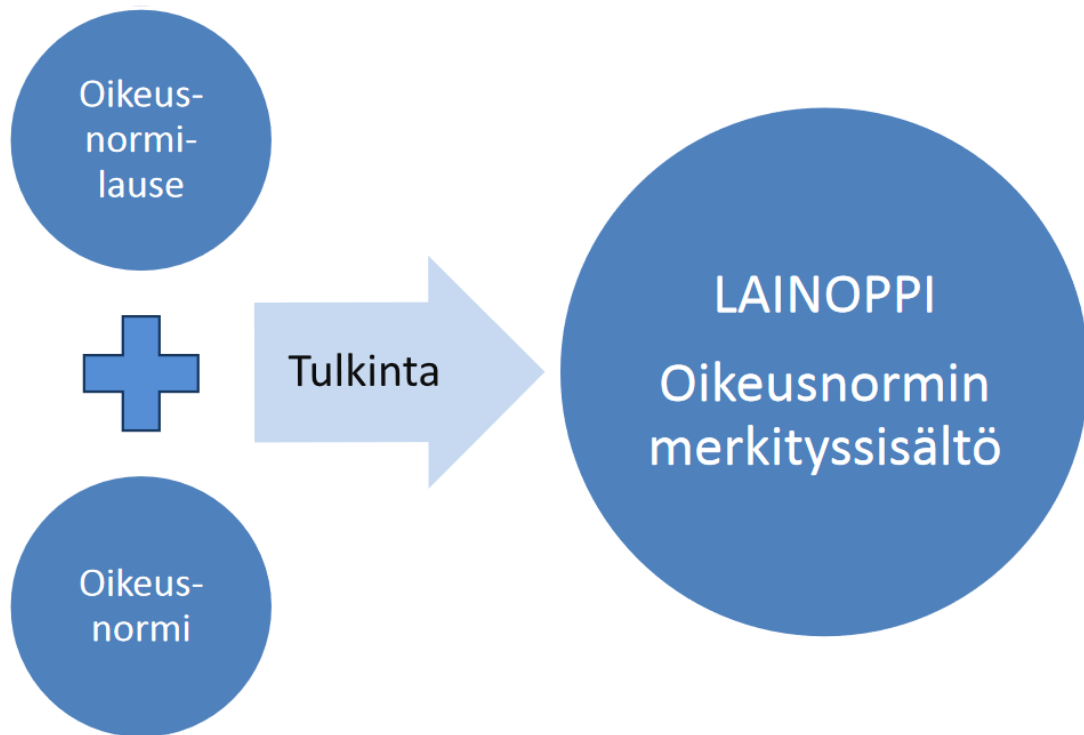
2.4 Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkimus rakentuu teoriaosuudesta, korkeimman oikeuden tapauksista, niiden pohdinnasta ja analysoinnista, sekä johtopäätöksistä. Lopuksi vielä pohdin omaa oppimistani ja tutkimuksen luotettavuutta. Teoriaosuuksessa kerrotaan kattavasti opinnäytetyölle oleellisista asioista, kuten rikosprosessista, rikoslain yleisistä opeista, tuomioistuinlaitoksen rakenteesta ja toiminnasta, sekä oikeustieteellisestä tutkimusmenetelmästä. Tämä auttaa myös rikosprosessin ja oikeustieteen tuntemattoman lukijan ymmärtämään aihetta.

2.5 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on tehty oikeustieteellisellä tutkimusmenetelmällä. Oikeustieteessä on useita erilaisia tutkimusmenetelmiä, joista tulee osata valita oikea menetelmä tutkimuksen laadusta ja tavoitteista riippuen. Oikeustieteen eri aloille on tehty erilaisia jaotteluja. Myös itse oikeustieteen määrittely voi erota määrittelijästä riippuen, sekä se voi olla moninaista. Itse käytän Ari Hirvosen määrittelmää oikeustieteiden jaottelusta. Hirvosen mukaan oikeustiede on monitieteellinen, sen menetelmät voidaan jaotella lainoppiin, oikeusteoriaan ja monitieteisiin oikeusoppeihin (Hirvonen, 2011, 35).

Tässä opinnäytetyössä käytän lainoppia tutkimusmenetelmänäni. Lainoppi on voimassa olevan oikeuden systematisointia ja tulkintaa (Määttä 2016, 148). Tulkintakohteina lainopissa ovat oikeudelliset tekstit, oikeusnormit ja niiden ajatussisällöt (Hirvonen 2011, 36). Oikeusnormi tarkoittaa oikeusjärjestelmään sisältyvää sääntöä tai periaatetta (Virolainen & Martikainen 2003, 33). Oikeusnormilause on pohjana oikeusnormin ajatussisällölle, jota lainopin keinoin pyritään selvittämään ja täsmentämään. Oikeusnormilauseiden tulkitsemisella annetaan niille merkitys ja sisältö. (Hirvonen, 2011, 37.) Kuva 1 kuvaa tuota prosessia. Systematisoinnilla tarkoitetaan, että voimassa oleva oikeus pyritään esittämään johdonmukaisena järjestelmänä eli systeeminä (Määttä & Paso 2022, 4).

Kuva 1. Lainopillisen tutkimusmenetelmän prosessi (Hirvonen, 2011, 37).

Oikeustiede tieteenalana ei ole kuten luonnontieteet, joissa on selvät laskusäännöt. Oikeustieteissä on kuitenkin noudatettava tieteellisen tutkimuksen ja tieteellisen tiedon periaatteita. Lainopillisessa tutkimuksessa tutkimustulokset ovat tutkijan tutkimuksen aikana syntyneiden pohdintojen tuloksia. Nämä oivallukset tulee perustella ja argumentoida oikeudellisten lähteiden pohjalta. Tieteellinen tieto tulee nimittäin myös oikeustieteessä olla perusteltavaa ja itsensä korjaavaa. (Miettinen 2016, 112.)

Lainopillisella tutkimuksella on käytännöllistä hyötyä, sen avulla tuotetaan tulkintasuosituksia lainsoveltajien käyttöön. Oikeusdogmatiikka ja tulkintajuridiikka ovat synonyymeja käytännölliselle lainopille. (Määttä & Paso 2022, 3–4.)

3 RIKOSPROSESSI

Tässä luvussa kerron Suomen rikosprosessista ja sen etenemisestä korkeimpaan oikeuteen asti. Minkälainen suomalainen oikeusjärjestelmä on, mitkä lait sitä säätelevät ja minkälaisin perustein korkein oikeus valitsee tapaukset, mitkä se ottaa käsittelyyn. Oikeustieteellistä tutkimusta tehdessä ja lukiessa, on oleellista tietää miten suomalainen oikeusjärjestelmä ja rikosprosessi toimivat.

Rikoslaki suojaa kansalaisten perusoikeuksia, kuten omaisuutta, henkilökohtaista koskemattomuutta, kotirauhaa ja kunniaa. Jos henkilö loukkaa toisen lailla suojattuja oikeuksia, ja epäillään jonkin rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä, alkaa rikosprosessi. Rikosprosessissa selvitetään ja ratkaistaan, onko rikos tapahtunut. Rikosprosessi on tarkoin määritelty viranomaismenettely, jonka lopputuloksena tuomitaan lainrikkojalle rangaistus, jos päädytään siihen ratkaisuun, että rikos on tapahtunut. (Rantaeskola 2019, 16.)

Rikosprosessi on olemassa useamman tehtävän saavuttamiseksi. Rikosprosessilla toteutetaan rikosvastuu. Rikosprosessin on oltava selkeä, tehokas ja yksinkertainen, jotta aineellinen rikosvastuu toteutuu niin varmasti, nopeasti ja taloudellisesti, kuin on mahdollista. Rikosprosessin on myös huolehdittava yksilön oikeusturvasta, yhä enemmän määrin ihmisoikeuksiin kiinnitetään huomiota. Rikosprosessissa tulee toteutua oikeusvaltion periaatteiden mukainen oikeuden mukainen oikeudenkäynti. Rikosprosessin tavoitteena on aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääseminen eettisesti hyväksyttävällä tavalla. (Jokela 2018, 9–10.)

Rikosprosessi koostuu eri toimijoiden muodostamasta tietyssä järjestyksessä etenevästä ketjusta. Vaiheita tässä ketjussa ovat aikajärjestyksessä:

1. esitutkinta,
2. syyteharkinta ja muu syyttäjän päätöksenteko,
3. oikeudenkäynti tuomioistuimessa,
4. rangaistuksen täytäntöönpano (Virolainen & Pölönen 2003, 14).

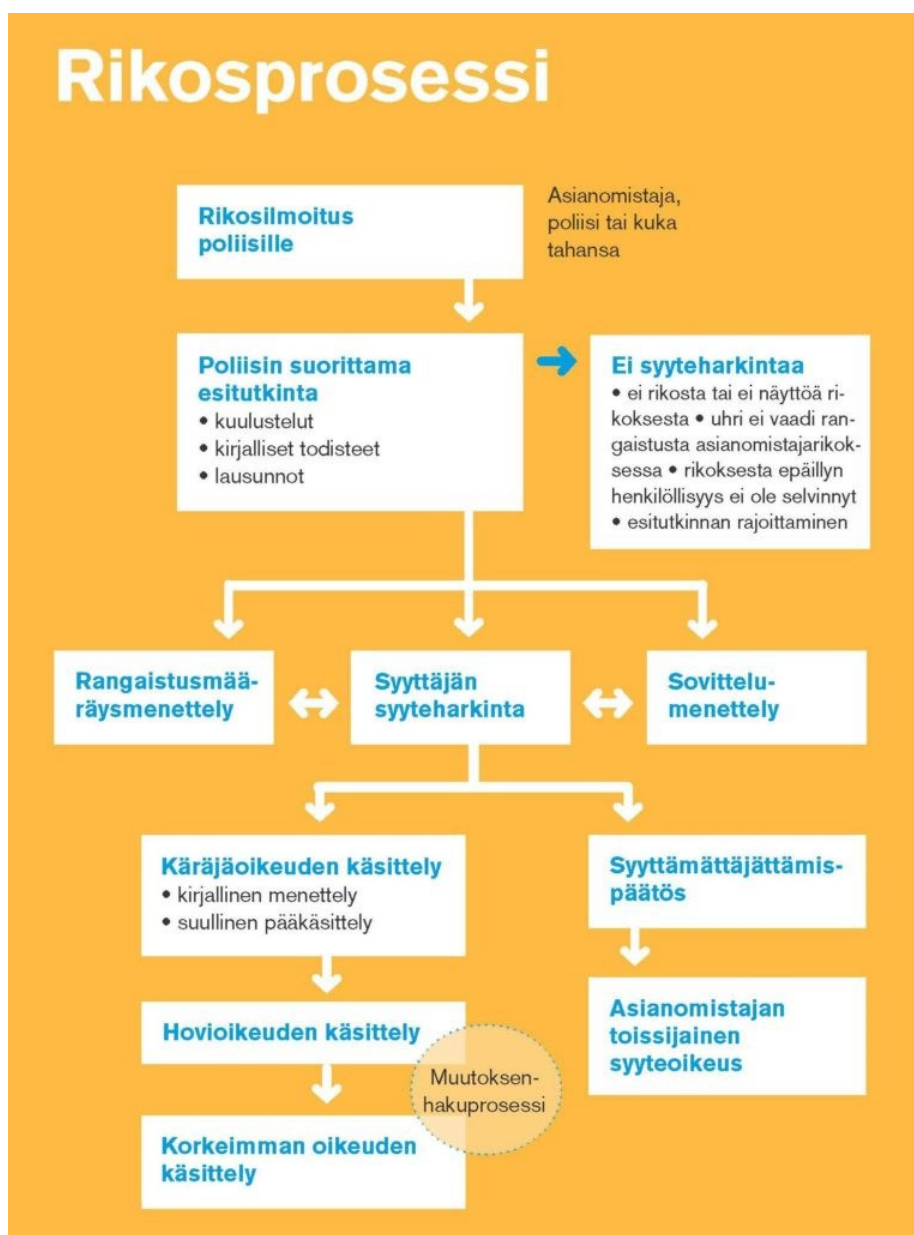
Kolmas kohta, eli oikeudenkäynti tuomioistuimessa saattaa oikeudenkäynnin ensimmäisessä asteessa lisäksi sisältää myös oikeudenkäynnin muutoksenhakuasteessa, sekä mahdollisesti myös korkeimmassa oikeudessa (Tapani ym. 2019, 22).

Esitutkinnasta ja sen kulusta säädetään esitutkintalaissa (ETL 805/2011). Esitutkinnan tarkoituksena on selvittää epäilty rikos, rikoksen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja sillä saatu hyöty, rikoksen asianosaiset sekä muut mahdolliset seikat, jotka vaikuttavat syyteharkintaan ja rikoksesta määrättävään seuraamukseen. Tulee myös selvittää voiko rikoksella vietyä omaisuutta palauttaa, taikka menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevien vahingonkorvausten täytäntöönpanemisen mahdollisuudet. Jos asianomistaja haluaa syyttäjän ajavan hänen yksityisoikeudellisia vaatimuksiaan, tulee myös ne selvittää esitutkinnassa. Lisäksi on selvitettävä asianosaisten suostumus kirjalliseen menettelyyn. (ETL 1:2)

Esitutkinnan jälkeen prosessissa on syyttäjän syyteharkinta. Syyteharkinta on lainkäyttöä, oikeudellista punnintaa ja päätöksentekoa, mitä voi verrata tuomioistuimen ratkaisutoimintaan.

Syyteharkinnassa syyttäjä tekee esitutkinta-aineiston perusteella päätöksen nostaako hän syytteen vaiko ei. Syyttäjä päättää myös rangaistusmääräyksestä. (Virolainen & Pölönen 2003, 15.)

Jos syyttäjä päättää asiassa syyttää, on edessä oikeudenkäynti. Oikeudenkäynti sisältää käsittelyvaiheen ja vahvistamisvaiheen (Jokela 2018, 8). Käsittelyvaiheessa tutkitaan, onko syytetyn syyllisyys kyseessä olevaan tekoon tai laiminlyöntiin näytetty toteen. Vahvistamisvaiheessa todetaan, onko kyseessä rikos ja määrätään siitä mahdollinen oikeudellinen seuraamus. (Virolainen & Pölönen 2003, 16.) Vahvistamisvaiheen ja koko oikeudenkäynnin lopputuotos on tuomio. Tuomion on oltava syylliseksi tuomitseva tai vapauttava (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) 11:4). Kuvasta 2 näkee, miten rikosprosessi alkaa ja etenee, sekä minkälaisia eri vaihtoehtoja rikosprosessin päättymiselle on.

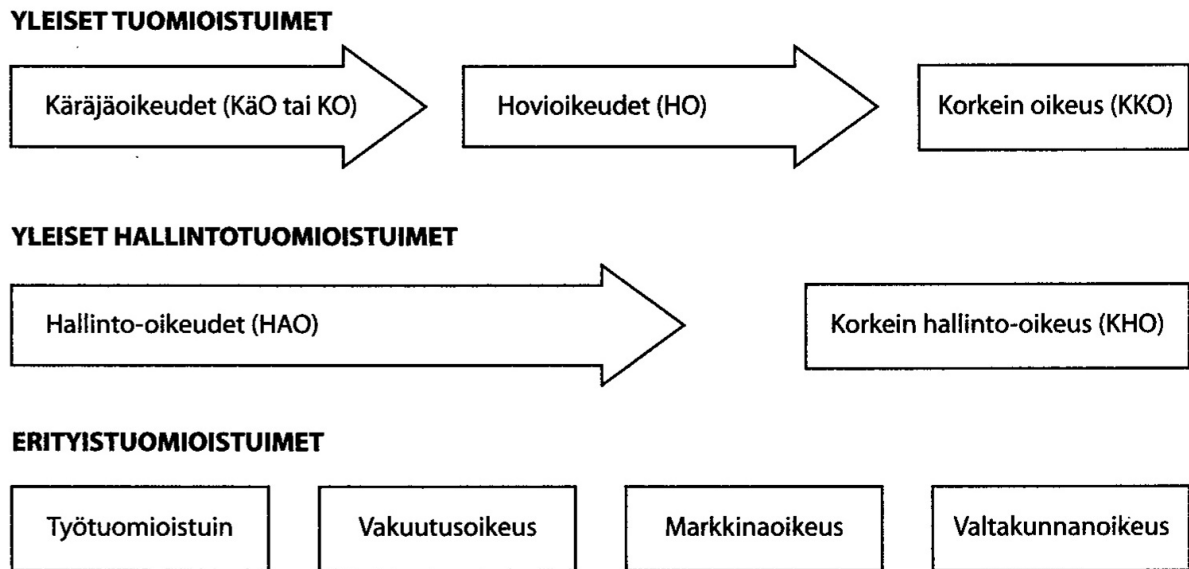
Kuva 2, kuva rikosprosessista (Rikosuhripäivystys, 2019).

3.1 Tuomioistuimet

Opinnäytetyössä käsittelen tuomioistuinten tekemiä päätöksiä, tarkastelun alla korkeimman oikeuden ratkaisut. Tuomioistuinlaitoksen ratkaisuja tarkastellessa ja niistä tutkimusta tehtäessä tai sitä lukiessa on olennaista ymmärtää, miten suomalainen tuomioistuinjärjestelmä toimii ja miten se rakentuu.

Suomessa tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat ja vakinaiset tuomioistuimet. Tuomioistuinorganisaation perusteet on säädetty perustuslaissa. (Jokela 2018, 87.) Tuomioistuinten muodostama kokonaisuus on nimeltään tuomioistuinlaitos, tai oikeuslaitos. Laajemmin katsottuna oikeuslaitos käsittää myös poliisin, syyttäjän ja täytäntöönpanoviranomaisen, sekä asianajajalaitoksen. Tuomioistuinten riippumattomuus suojaa yksilöiden oikeusturvaa, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, mikä luetaan ihmisoikeudeksi. Yhteiskunnalla on velvollisuus huolehtia, että jokaisella yksilöllä on tosiasiallinen mahdollisuus ja saatavuus oikeuteen. (Karttunen ym. 2012, 37–38.)

Tuomioistuinten toimivallan voi jakaa asteelliseen, alueelliseen ja asialliseen toimivaltaan. *Asiallinen* toimivaltajako tarkoittaa sitä, millaisia asioita tuomioistuimet voivat käsitellä. Tällä perusteella tuomioistuimet jaetaan *yleisiin tuomioistuihin, yleisiin hallintotuomioistuihin ja erityistuomioistuihin*. Erityistuomioistuimet käsittelevät ainoastaan niille määrättyjä aiheita. Erityistuomioistuimina toimii työtuomioistuin, vakuutus oikeus, markkinaoikeus ja valtakunnanoikeus. Yleiset hallintotuomioistuimet ratkaisevat hallintoprosessissa kansalaisten ja hallintoviranomaisten välisiä erimielisyyksiä. Yleisille tuomioistuimille jää kaikki muu, mitä ei ole nimenomaisesti määrätty jollekin muulle tuomioistuimelle. *Alueellinen toimivalta* tarkoittaa maantieteellistä aluetta. Käräjäoikeuksilla on omat maantieteelliset alueet. Hovioikeuksilla on myös omat alueensa, johon kuuluvat tietyt käräjäoikeudet. Korkeimman oikeuden alue kattaa koko Suomen. *Asteellinen toimivalta* tarkoittaa tuomioistuinten keskinäistä hierarkiaa, missä järjestyksessä asiat on niissä käsiteltävinä. Oikeusprosessi aloitetaan alimmasta oikeusasteesta ja tietyin prosessein se voi edetä hovioikeuden kautta mahdollisesti korkeimpaan oikeuteen asti. (Karttunen ym. 2012, 38.) Kuvasta 3 on helppo hahmottaa eri tuomioistuimet, ja niiden asialliset, sekä asteelliset erot.

Kuva 3, tuomioistuinten jaottelu (Karttunen ym. 2012,39).

Tälle opinnäytetyölle olennaiset tuomioistuimet ovat yleiset tuomioistuimet. Yleisiin tuomioistuihin lukeutuu käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Käräjäoikeudet käsittelevät suurimman osan tuomioistuinasioista, rikosprosessi mukaan lukien. Käräjäoikeuden antama tuomio asiassa jää useimmiten voimaan. Suomessa toimii 20 käräjäoikeutta. Jos asianosaiset ovat tyytymättömiä käräjäoikeuden ratkaisuun, hovioikeuden tehtävä on toimia hierarkiassa seuraavana, muutoksenhakuasteena, johon voi valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Hovioikeuksia toimii Suomessa kuusi. Jos asianosaiset eivät tyydy hovioikeuden tuomioon, tällöin siihen voi hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Korkeimmalla oikeudella on Suomessa ylin tuomiovalta rikosasioissa. Se ottaa käsiteltäväkseen vain juttuja, joilla tulisi olemaan ennakkotapausarvoa. Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ohjaavat alempien tuomioistuinten lainkäyttöä. (Karttunen ym. 2012, 40.) Korkein oikeus ei siis ota kaikkia juttuja käsittelyyn, vaikka asianosaiset eivät olisi tyytyväisiä hovioikeuden tuomioon. Tällöin hovioikeuden tuomio jää lainvoimaiseksi, eikä siitä voi valittaa.

3.2 Tuomion perusteluvollisuus

Tuomioistuimilla on merkittävä rooli kansalaisten oikeusturvan kannalta. Tämän takia tuomiot tulee perustella kattavasti ja laadukkaasti. Tuomioistuinten toiminnan tulee olla läpinäkyvää ja kriittisen tarkastelun kestävä. Oikeudenkäymiskaaren (OK) 24 luvun 4§ velvoittaa tuomioistuimet tuomion perustelemiseen. Perusteluissa on kerrottava ne seikat ja se oikeudellinen päättely, mihin tuomioistuimen ratkaisu perustuu, sekä millä perusteella riitaisa seikka on näytetty toteen tai jäänyt näyttämättä toteen (OK 24:4). Tässä opinnäytetyössä tarkastelen korkeimman oikeuden ratkaisuja. Tämä

ei olisi mahdollista, jos korkeimman oikeuden ratkaisut eivät olisi laadukkaasti perusteltuja ja saatavilla.

Suomessa lainsäätäjät on tehnyt sääntöjä avoimiksi, joustaviksi ja periaatetyyppisiksi, jättäen säännösten tarkan sisällöllisen määrittelyn yleisen oikeuskäytännön varaan. Tämän takia tuomioistuimet joutuvat yksittäistapauksissa niin sanotusti luomaan lakia, eli ratkaisemaan asian tulkinnanvaraisen säännöksen avulla, koska tarkkoja sääntöjä jokaiseen tapaukseen ei ole saatavilla. (Virolainen & Martikainen 2003, 4.) Kirjoitettu laki saa todellisen merkityksensä vasta silloin, kun tuomioistuin soveltaa lakia käytännössä (Virolainen & Martikainen 2003, 8).

Oikeudenkäynnille on laatuvaatimuksia. Oikeudenkäynnin tulisi olla varmaa, joutuisaa ja kohtuuhintaista. Tämän lisäksi oikeudenkäynniltä vaaditaan, että sen tulee olla reilua, rationaalista, oikeudenmukaista sekä läpinäkyvää menettelyä. Yksilön perusoikeuksia ja oikeusturvan edellytyksiä tulee kunnioittaa. Oikeudenkäyntimenettelyllä on näin ollen myös itseisarvo välinearvon lisäksi. (Virolainen & Martikainen 2003, 5.)

Kansalaisilla on oikeusvaltiossa kuten Suomessa oikeusturvaodotus, eli odotus oikeusturvan toteutumisesta tuomioistuinten lainkäytössä. Tämä odotus on niin asianosaisilla, mutta myös koko yhteiskunnalla. Ihmiset haluavat tietää jutun lopputuloksen lisäksi, miksi kyseiseen lopputulokseen päädyttiin. (Virolainen & Martikainen 2003, 8–9.) Tähän oikeusturvaodotukseen vastaaminen edellyttää tuomioistuimilta laadukkaita ja korkeatasoisia tuomioistuinten niin sanottuja lopputuotteita, eli tuomioita. (Virolainen & Martikainen 2003, 10).

Perusteluilla tuomioistuimen ratkaisu oikeutetaan lainmukaiseksi ja oikeaksi. Tuomion perustelut vastaavat myös asianosaisten ja oikeusyhteisön kysymykseen, miksi jutussa päädyttiin kyseiseen lopputulokseen. Hyvillä ja kattavilla perusteluilla, mitkä eivät ole ristiriitaiset, vakuutetaan oikeusyhteisö tuomion oikeudellisuudesta. Huonosti perusteltu tuomio voi saada epäilemään, oliko tuomioistuimen ratkaisu oikea. Tämä heikentää kansalaisten luottamusta tuomioistuinlaitokseen, sen oikeudenmukaisuuteen, puolueettomuuteen ja heidän oikeusturvansa toteutumiseen. (Virolainen & Martikainen 2003, 12.)

4 RIKOSOIKEUS

Tässä luvussa kerron rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä ja rikosoikeudelliseen punnintaan vaikuttavista asioista kirjallisuutta ja oikeuslähteitä käyttäen. Luvussa esillä myös tutkimukselleni merkitykselliset rikoslain pykälät: rikoslain 21 luvun 5 § eli pahoinpitely ja 21 luvun 6 § eli törkeä pahoinpitely.

4.1 Rikosoikeuden yleisistä opeista

Tekorikos, vaarantamisrikos ja seurausrikos. Nämä ovat lainopissa käytettyjä termejä rikosten erottelun vuoksi. Erottelua käytetään sen tarkastelemiseen, vaatiiko ylipäättään, tai millaista vaikutusta tai seurausta mikäkin rikoslain pykälä vaatii tunnusmerkistön täyttymiseksi. Tekorikokset ovat sellaisia rikoksia, missä rikoslain pykälä ei vaadi mitään teosta aiheutunutta seurausta, vaan se täyttyy jo pelkän teon perusteella. Seurausrikoksissa tunnusmerkistön täytyminen riippuu tietyn seurauksen aiheutumisesta. Vaarantamisrikoksessa on täytynyt teollaan aiheuttaa konkreettinen tai abstrakti vaara, se sisältää tavallaan siis hieman molempia, teko- ja seurausrikosta. (Korkka-Knuts 2020, 116.)

Rikoslain 21 luvun 5 §:n pahoinpitelyn tunnusmerkistö on osin rangaistava tekorikoksena, osin seurausrikoksena. Tekorikoksena pahoinpitelyyn voi syyllistyä pelkästään tekemällä toiselle ruumiillista väkivaltaa ilman, että vaaditaan väkivallalta jonkinlainen seuraamus. Toisaalta pahoinpitelyyn voi syyllistyä myös seurausrikoksena, jos ruumiillista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa tälle kipua tai saattaa tämän tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Jos ei ole tehnyt ruumiillista väkivaltaa, vaaditaan edellä mainittu seuraus, että pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyy. (RL 21:5.)

Rikoslain 21 luvun 6 §:n törkeään pahoinpitelyyn vaaditaan ensinnäkin pahoinpitelyn tunnusmerkistön täytyminen. Kuten edellisessä kappaleessa mainitsin, pahoinpitelyyn voi syyllistyä niin teko- kuin seurausrikoksenakin. Törkeään pahoinpitelyn kvalifiointiperusteita katsoessa kvalifiointiperusteet voi myös täyttää tekorikoksen tai seurausrikoksen näkökulmasta. Törkeään pahoinpitelyn ensimmäisen kohdan kvalifiointiperuste vaatii vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttamista uhrille. Se menee siis seurausrikoksen kategoriaan. Toisen kohdan kvalifiointiperuste, erityisen raaka tai julma tekotapa menee tekorikosten kategoriaan. Kolmannen kohdan kvalifiointiperuste, ampuma- tai teräaseen tai muun niihin rinnastettavan välineen käyttö pahoinpitelyssä on myös tekorikoksen alaisuudessa.

Tahallisuus. Jotta teko voi olla rikosoikeudellisesti rangaistava, se edellyttää tekijältä joko tuottamusta tai tahallisuutta. Tietyt rikokset ovat rangaistavia ainoastaan tuottamuksellisina, tietyt tahallisina tekoina. (Rantaeskola 2019, 67.) Osaan rikoslain pykälästä voi syyllistyä molemmilla tavoilla, kuten RL 23:1 liikenneturvallisuuden vaarantamiseen. Mutta esimerkiksi kuolemantuottamuksesta RL 21:8 voidaan tuomita vain, jos teko ei ole ollut tahallinen, vaan kuolema on aiheutettu huolimattomuudella. Pahoinpitelyrikos puolestaan edellyttää tahallisuutta, pahoinpitelyrikoksesta ei voida tuomita, jos teossa on kyse huolimattomuudesta (HE 94/1993 vp, 96). Rikoslaisissa oletusarvoisesti teko on rangaistava vain tahallisena, siitä mainitaan pykälissä erikseen, jos teko on rangaistava myös tai yksinomaan tuottamuksellisena (RL 3:5).

Tekijän toiminnan ja toiminnasta aiheutuneen seurauksen välillä tulee olla syy-yhteys. *Seuraustahallisuudessa* on kyse siitä, miten tekijä on suhtautunut tekonsa mahdollisesti aiheuttamiin seurauksiin. Seuraustahallisuudella on kolme astetta: tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus. (Rantaeskola 2019, 69.) Tarkoitustahallisuus on näistä tahallisuuden asteista niin sanotusti tuomittavin. Mikä tahansa tahallisuuden asteista kuitenkin riittää rikosoikeudelliseen vastuuseen ja tekijän katsotaan toimineen tahallaan (RL 3:6).

Tarkoitustahallisuudessa tekijä on tarkoittanut aiheuttaa rikoksen tunnusmerkistön mukaisen seurauksen (Rantaeskola 2019, 69). *Varmuustahallisuudessa* tekijän katsotaan toimineen tahallaan, jos hän on voinut pitää teostaan aiheutunutta seurausta varmana. *Todennäköisyystahallisuudessa* tekoa voidaan pitää tahallisena, vaikka tekijä ei olisi tarkoittanut aiheuttaa seurausta, eikä hän olisi pitänyt sen aiheutumista varmana. Jos tekijän on kuitenkin täytynyt pitää teollaan aiheuttamaansa seurausta varsin todennäköisenä, katsotaan hänen toimineen tahallaan. (Rantaeskola 2019,70).

Olosuhdetahallisuudessa ei ole kyse rikosentekijän teosta, tai sen seurauksesta. Kyse on rikosenteko-olosuhteista. Jossain rikoksissa rikostunnusmerkistön täyttymiseen vaaditaan siis tietyt olosuhteet, että kyseinen rikos voi edes täytyä. Esimerkiksi jotta voi syyllistyä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, tulee asianomistajan olla alle 16-vuotias (RL 20:6). Jos olosuhteet ovat sellaiset, että seksuaalisen teon kohteena on yli 16-vuotias, ei voi syyllistyä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Rantaeskola 2019,70). Olosuhdetahallisuudessa tekijän tulee olla tietoinen olosuhteista joutuakseen rangaistusvastuuseen, edellä mainitussa esimerkissä tekijän tulee siis tietää, että uhri on alle 16-vuotias (Boucht & Frände, 2019, 41).

Peittämisperiaate. Rikosoikeudessa käytetty termi, joka tarkoittaa, että tahallisuuden tulee koskea koko lainvastaista tekoa. Tahallisuutta arvioitaessa tunnetaan subjektiiviset ja objektiiviset tekijät. Subjektiivinen tekijä tarkoittaa teon hetkellä vallinneita olosuhteita. Objektiivinen tekijä tarkoittaa teon seurauksia. Tästä päästään olosuhdetahallisuuteen ja seuraustahallisuuteen. Peittämisperiaatteen mukaan teon tahallisuuden tulee kattaa siis olosuhteet, että seuraukset. (Rantaeskola 2019, 68–70.) Esimerkiksi törkeässä pahoinpitelyssä, mikä on tuomittu ensimmäisen kohdan kvalifointiperusteiden perusteella, jossa tulee aiheuttaa toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, tulee jonkun tahallisuuden asteista kattaa myös vaikkapa pahoinpitelyllä aiheutettu vaikea ruumiinvamma

4.2 Pahoinpitely

Rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan pahoinpitelyn tunnusmerkistö:

”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Pahoinpitelyyn voi syyllistyä kahdella erilaisella menettelyllä. ”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa” (RL:5) on pahoinpitelyä sen yleiskielisessä merkityksessä (Frände ym. 2018, 252). Se on sellaista menettelyä, jolla loukataan toisen ruumiillista koskemattomuutta ja jolla voidaan aiheuttaa toiselle vamma tai muuten vahingoittaa tämän terveyttä (HE 94/1993 vp, 95). Pahoinpitelynä rangaistava teko ei kuitenkaan edellytä vammoja tai terveystahinkoja, pelkkä ruumiillisen väkivallan tekeminen riittää. Pahoinpitely on kuitenkin terveyteen kohdistuva rikos, joten minkälainen tahansa ruumiillista koskemattomuutta loukkaava teko ei ole pahoinpitelynä tuomittava. Vaihtoehtoisesti kyseeseen voi teosta riippuen esimerkiksi tulla seksuaalirikokset tai vapautteen kohdistuvat rikokset. (Frände ym. 2018, 252.)

Toinen tapa millä pahoinpitelyyn voi syyllistyä on toisen terveyden vahingoittaminen, kivun aiheuttaminen, tai tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan saattaminen ilman, että tekee ruumiillista väkivaltaa toiselle. Tällaista menettelyä voi olla esimerkiksi taudin tartuttaminen, vaarattomasti tehty nukuttaminen tai hypnotisointi tahdon vastaisesti. (Frände ym. 2018, 253.)

4.3 Törkeä pahoinpitely

Rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaan törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö:

”1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikos tehdään erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tai

3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.”

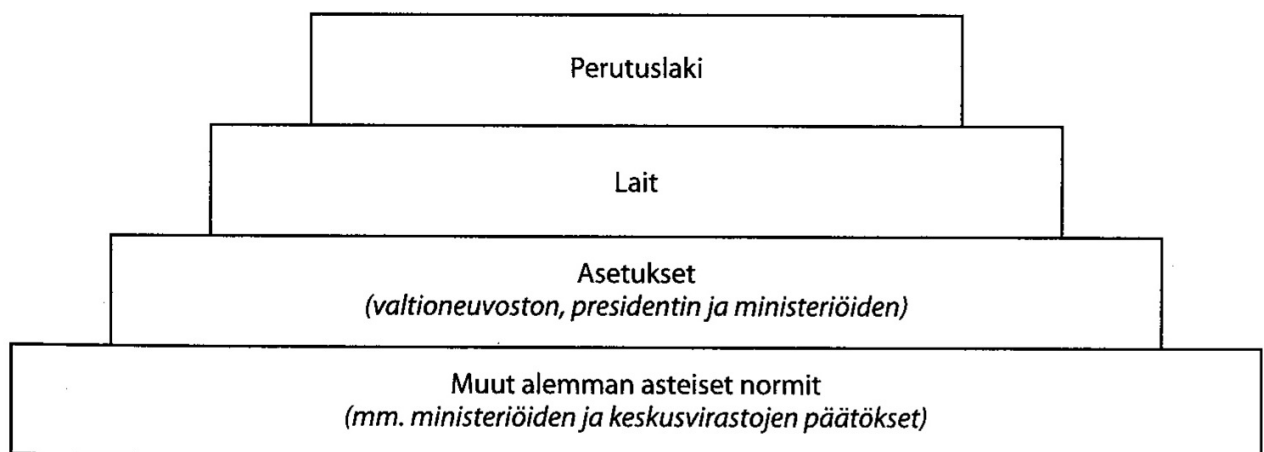
Törkeässä pahoinpitelyssä on säädetty kolme kvalifiointiperustetta, mistä vähintään yhden tulee täytyä, sekä teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Opinnäytetyössä pääsen tutustumaan korkeimman oikeuden punnintaan siitä, täyttyykö käsittelyssä olleissa rikoksissa törkeän pahoinpitelyn vaatimat kvalifiointiperusteet, sekä tekemään johtopäätöksiä korkeimman oikeuden linjauksista törkeän pahoinpitelyn osalta.

4.4 Oikeuslähdeoppi

Oikeudellinen päätöksenteko perustuu oikeuslähteisiin. Oikeudellista päätöksentekoa on muun muassa tuomioistuinten lainkäyttötoiminta. (Karttunen ym. 2012,33.) Lainkäytöllä tarkoitetaan tuomioistuinten ratkaisutoimintaa, kun tuomioistuin soveltaa oikeusnormeja yksittäiseen tapaukseen (Karttunen ym. 2012,35).

Erilaisia oikeuslähteitä ovat laki, tapaoikeus, lain esityöt, tuomioistuinkäytäntö, oikeustiede, yleiset oikeusperiaatteet, moraali, sekä oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit (Tolonen 2003, 22). Oikeuslähdeoppi on merkittävässä osassa sitä, millä perusteella tuomioistuimet antavat tuomioita. Koska lainkäytön tulee perustua oikeuslähteisiin, oikeuslähdeopin avulla ratkaistaan mihin oikeuslähteisiin sen tulee perustua, sekä kuinka painavia mitkään oikeuslähteet ovat tuomioistuinten lainkäytössä. Oikeuslähdeoppi on tämän opinnäytetyön kannalta erittäin tärkeä tekijä, koska työ perehtyy korkeimman oikeuden ratkaisuihin. Korkeimman oikeuden ratkaisut ovat kauttaaltaan perusteltuja oikeuslähteiden pohjalta, sekä ne itsessään toimivat myös oikeuslähteinä ennakkotapauksien asemassa.

Lainkäytön perusteena olevat normit voidaan asettaa hierarkiaan. Normihierarkia kuvaa normien välistä keskinäistä hierarkiaa. Joskus esiintyy tilanteita, joissa samasta asiasta on säädetty useammassa normissa, jolloin normit ovat ristiriidassa keskenään. Normihierarkian avulla ratkaistaan, mitä normeista tulee tällaisessa tilanteessa käyttää, hierarkiassa ylempänä oleva normi syrjäyttää alempana olevan. (Karttunen ym. 2012, 34.) Kuvassa 4 Suomen kansalliset normit hierarkiassa.

Kuva 4, kansallisten normien hierarkia (Karttunen ym. 2012, 35).

Yksi tunnettuja oikeuslähdeopin teorioita on Aulis Aarnio teoria oikeuslähdeopista, minkä hän esitti ensimmäisen kerran vuonna 1982 teoksessaan "Oikeussäännösten tulkinnasta" Viimeisin Aarnion

suomenkielinen teos aiheesta on vuodelta 1989 nimeltään ”Laintulkinnan teoria”. Myös tämän jälkeen Aarnio on käsitellyt ja ottanut kantaa oikeuslähteiden ongelmaan (Tolonen 2003, 22.) Tolonen kirjassaan ”Oikeuslähdeoppi” pyrkii esittämään Aarnion teorian perusajatuksen tiiviisti ja ymmärrettävänä.

Aarnio on lähestynyt oikeuslähdeoppia oikeuslähteiden velvoittavuuden kannalta. Aarnio on jakanut oikeuslähteet niiden velvoittavuuden perusteella kolmeen kategoriaan:

1. vahvasti velvoittaviin,
2. heikosti velvoittaviin,
3. sallittuihin oikeuslähteisiin. (Tolonen 2003, 22.)

Vahvasti velvoittava oikeuslähde on sellainen, mitä pitää käyttää ja minkä ohittamisesta joutuu virkavastuuseen. Kaikissa oikeusvaltioissa on vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä, joihin tietyissä tilanteissa on vedottava. Vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluu laki, sekä maan tapa eli tapaoikeus. Jos on olemassa yksiselitteinen laki minkä soveltamisesta ei ole epäselvyyttä, tuomioistuinten tulee käyttää tätä lakia, eikä sitä voi sivuuttaa. Laissa on kuitenkin usein tulkinnanvaraa. Jos tapaukseen ei ole saatavilla yksiselitteistä lakia, tulee tukeutua päätöksenteossa tapaoikeuteen. Vaikka Aarnio luokittelee maan tavan vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin lain kanssa, niin se ei ole yhtä yksiselitteinen eikä velvoittava kuin lakiteksti. Maan tapaa ei ole kirjattu mihinkään virallisesti. Maan tapaa pidetään yhteiskunnan vakiintuneena yleisenä menettelynä. Tavan yleisyyskin on tosin tulkinnanvaraista. Vakiintuneet kauppatavat ovat esimerkki vakiintuneista maan tavoista. (Tolonen 2003, 23–24.)

Heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin Aarnio lukee lain esityöt ja tuomioistuinratkaisut. Heikosti velvoittavat oikeuslähteet eroavat vahvasti velvoittavista siinä, että niiden sivuuttamisesta ei seuraa virkavirhettä, ne eivät siis ole sitovia oikeuslähteitä. Aarnion mukaan, jos heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin ei vedota, tuomarin täytyy kuitenkin perustella, miksi hän sivuutti lähteen. Jos lain esityöt ja tuomioistuinratkaisut ohittaa oikeuslähteinä lainkäytössä, voi myös varautua siihen, että päätös voi todennäköisesti muuttua ylemmissä oikeusasteissa. Keskeinen arvo oikeusjärjestelmässä on oikeuden käytön yhtenäisyys. Oikeusjärjestelmän pitäisi olla tasa-arvoinen kaikille, mikä edellyttää yhtenäistä lainkäyttöä. Vaikka korkeimman oikeuden ennakkotapaukset eivät ole sitovia lainkäytössä, on niiden käyttö oikeudellisten päätösten perusteluissa lisääntynyt. (Tolonen 2003, 24.)

Sallitut oikeuslähteet ovat sellaisia oikeuslähteitä, mihin saa viitata, mutta niiden sivuuttamisesta ei joudu virkavastuuseen, kuten ei heikosti velvoittavistakaan. Tähän ryhmään kuuluvat Aarnion opissa oikeuskirjallisuus, sisältäen oikeustieteen, yleiset oikeusperiaatteet, arvot, moraaliperiaatteet ja reaalin harkinta. Sallitut oikeuslähteet ovat Aarnion mukaan sellaisia, että ne vahvistavat

oikeudellisen päätöksen argumentaatiota. Sallitut oikeuslähteet eroavat heikosti velvoittavista siten, että ne eivät koske yhtenäistä oikeudenkäyttöä ja rationaalisuutta. (Tolonen 2003, 25.)

Auktoritatiiviset ja aineelliset oikeuslähteet ovat Aarnion esittämä toinen tapa jakaa oikeuslähteet edellä mainitun lisäksi. Auktoritatiivisten oikeuslähteiden asema perustuu niiden virallistettuun asemaan, esimerkkinä laki. Auktoritatiivisten oikeuslähteiden sisällöllä tai oikeudenmukaisuudella ei ole merkitystä, tuomioistuinratkaisua tehdessä tuomarilla on niin sanottu formaalien auktoriteetti, joka ei riipu tuomioistuinpäätöksen sisällöstä. Aineellisilla oikeuslähteillä ei puolestaan ole formaalista auktoriteettia, Niillä on asemansa oikeuslähteinä vain sisältönsä perusteella, esimerkkinä moraaliset periaatteet. (Tolonen 2003, 26.)

Suomalaisessa oikeusteoriassa ja oikeustieteessä on käytetty laajasti Aarnion teoriaa oikeuslähteopista. Tolonen pitää Aarnion teorian voimana selvyyttä ja omintakeisuutta, joka auttaa oikeuslähteiden vaikean ja moniselitteisen kysymyksen kanssa. (Tolonen 2003, 27.) Kuvassa 5 on Aarnion oikeuslähteiden jaottelu näkyvissä.

OIKEUSLÄHTEET	vahvasti velvoittavat	heikosti velvoittavat	sallitut
auktoriteetti- perusteet	laki	lainvalmistelutyöt, tuomioistuinratkaisut	oikeustiede
aineelliset (sub- stantiaaliset) perusteet	tapaoikeus		yleiset oikeusperiaat- teet, moraaali, reaaliset argumentit

Kuva 5, Aarnion oikeuslähteiden jaottelu (Tolonen 2003, 27).

5 KORKEIMMAN OIKEUDEN ENNAKKOPÄÄTÖKSET

Tämä luku koskee korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä. Ensin esittelen kunkin tapauksen taustatapahtumien kulun, minkä jälkeen käyn läpi käräjäoikeuden, hovioikeuden, ja korkeimman oikeuden tuomiot. Tuon myös ilmi perustelut eri oikeusasteiden tuomioille, mikäli perusteluita on avattu.

Tässä luvussa en vielä ota kantaa korkeimman oikeuden linjauksiin. Luvussa 6 teen johtopäätöksiä korkeimman oikeuden perusteluiden pohjalta.

Joissain korkeimman oikeuden perustelut ovat hyvin laajat, toisissa tapauksissa suppeammat. Osassa tapauksissa ei ole kaikkien kolmen oikeusasteiden perusteluita, kuten tapauksessa KKO:1996:65 hovioikeuden päätöstä ei avata perusteluin lainkaan. On havaittavissa, että mitä uudempi korkean oikeuden tuomio on kyseessä, sitä paremmin perustelut on päätöksissä avattu. Tämän kannalta on siis tapahtunut kehitystä.

5.1 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:1996:65

A ja B olivat tunkeutuneet yksissä tuomin Y:n asuntoon ja pahoinpidelleet siellä ollutta X:ää. Asunon eteiseen tunkeuduttuaan A ja B olivat alkaneet heti pahoinpitelemään X:ää kumipampulla nenävarteen lyömällä. Sen jälkeen A:n kiinni pitäessä B oli lyönyt X:ää pampulla päähän ja vartaan, minkä seurauksena X oli menettänyt tajuntansa. X:n oman arvion mukaan lyöntejä oli ollut noin 20 kpl. X:lle oli aiheutunut päähän kuhmuja ja raapaumia, musta silmä, selkään juomuja, sekä kahden kämmenluun murtuma. (KKO:1996:65.)

Käräjäoikeuden tuomio. Syyttäjä vaati A:lle ja B:lle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä. Käräjäoikeus katsoi pahoinpitelyn tehdyksi hengenvaarallisella välineellä, eli kumipampulla. Käräjäoikeuden mukaan pahoinpitely oli myös tehty erityistä raakuutta ja julmuutta osoittavasti, kun uhrista oli pidetty kiinni toisen lyödessä. Teko oli käräjäoikeuden mukaan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, koska tekijät olivat tunkeutuneet asuntoon ja motiivina oli ollut kosto X:lle. Käräjäoikeus tuomitsi A:n ja B:n molemmat törkeästä pahoinpitelystä. (KKO:1996:65.)

Hovioikeuden tuomio. A ja B valittivat hovioikeuteen. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota, vaan piti A:n ja B:n tuomiot törkeistä pahoinpitelyistä voimassa. (KKO:1996:65.)

Korkeimman oikeuden tuomio. Korkein oikeus katsoi toteen näytetyksi, että A ja B ovat tehneet X:lle ruumiillista väkivaltaa teonkuvauksen tavoin. Korkein oikeus ei kuitenkaan katsonut törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteiden täytyneen, ei ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttämisestä, eikä erityisen raa'asta tai julmasta tekotavasta. Korkeimman oikeuden mukaan tekoa ei voida pitää erityisen raakana tai julmana vain sen takia, että uhriin on kohdistettu väkivaltaa toisen pidellessä häntä kiinni. Perusteluissa korkein oikeus viittaa hallituksen esitykseen 94/93, jossa on korostettu varsinaisten aseiden tuomittavuutta, korkein oikeus ei ole pitänyt kumipamppua ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä. Korkein oikeus tuomitsi A:n ja B:n pahoinpitelystä. (KKO:1996:65.)

5.2 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2005:134

A oli lyönyt kaksi kertaa, sekä potkinut viisi kertaa maassa maannutta B:tä päähän ja ylävartalon alueelle. B:lle oli aiheutunut pahoinpitelyn takia päähän ulkoisia vammoja. Myöhemmin

hovioukudessa tuotiin ilmi lääkärinlausunto, jonka mukaan B:lle aiheutui pahoinpitelystä myös aivovamma. Korkein oikeus kuitenkin katsoi jääneen näyttämättä toteen, että A olisi aiheuttanut B:lle aivovamman pahoinpitelyllä. (KKO:2005:134.)

Käräjäoikeuden tuomio. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä, kvalifiointiperusteena erityisen raaka tai julma tekotapa. Käräjäoikeus katsoi todistetuksi teonkuvauksen mukaisen ruumiillisen väkivallan. Käräjäoikeus ei kuitenkaan pitänyt tekoa erityisen raakana tai julmana, joten se tuomitsi A:n perusmuotoisesta pahoinpitelystä. (KKO:2005:134.)

Hovioikeuden tuomio. Syyttäjä ja B valittivat hovioikeuteen vaatien muun muassa sitä, että A tuomitaan törkeästä pahoinpitelystä. Hovioikeudessa tuotiin esille uusi todiste, lääkärinlausunto, jonka mukaan B:lle aiheutui ulkoisten vammojen lisäksi aivovamma pahoinpitelyn seurauksena. Hovioikeuden mukaan aivovamma pahoinpitelyn seurauksena kertoi sen voimakkuudesta. Hovioikeus katsoi A:n teon olleen erityisen raaka tai julma, sekä kokonaisuutena arvostellen törkeä, ja tuomitsi tämän törkeästä pahoinpitelystä. (KKO:2005:134.)

Korkeimman oikeuden tuomio. Korkein oikeus arvioi sitä, voidaanko näyttää toteen, että A on aiheuttanut pahoinpitelyllä B:lle aivovamman. Lääkärintutkimuksessa ja pään kuvantamistutkimuksessa ei ollut merkkejä aivovammasta pahoinpitelyn jälkeen. Aivovamma oli diagnosoitu B:lle vasta kaksi vuotta pahoinpitelyn jälkeen. B:llä oli ollut samankaltaisia oireita jo aikaisemmin, ennen pahoinpitelyä. Terveysturvakeskuksen lausunnon perusteella korkein oikeus katsoi, ettei voida näyttää toteen A:n aiheuttaneen aivovammaa B:lle. (KKO:2005:134.)

Kyseessä myös pahoinpitelyn törkeysarviointi erityisen raakan tai julman tekotavan perusteella. Korkein oikeus piti tekoa törkeän pahoinpitelyn kriteerit täyttävänä siitä huolimatta, ettei se katsonut toteen näytetyksi, että A olisi aiheuttanut B:lle aivovamman pahoinpitelyllä. Korkein oikeus viittaa perusteluissa hallituksen esitykseen 94/93, jossa on katsottu päähän potkimisen olevan raaka tekotapa, sekä puolustuskyvyttömän pahoinpitelyn julma tekotapa. Oikeuskäytännössä maassa makavan puolustuskyvyttömän päähän potkimista on pidetty törkeän pahoinpitelyn täyttävänä tekona. Korkein oikeus piti tekoa myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Lyönnit ja potkut on kohdistettu maassa maanneen uhrin päähän ja ylävartaloon. Uhrin kasvoissa olleet vammat, jotka on katsottu tarpeellisiksi röntgenkuvata, viittaavat väkivallan olleen voimakasta. A ei ollut myöskään tuntenut B:tä eikä myötävaikuttanut hyökkäykseen mitenkään. B tiesi A:n tulleen aikaisemmin pahoinpidellyksi muiden toimesta, jonka takia tämä makasi puolustuskyvyttömänä maassa. Näillä perusteiden korkein oikeus piti tekoa erityisen raakana tai julmana ja kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Hovioikeuden tuomio pidettiin voimassa, A tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä. (KKO:2005:134.)

5.3 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2009:79

A oli kahtena eri kertana pahoinpidellyt avopuolisoaan B:tä. Ensimmäisellä kerralla marraskuussa vuonna 2007 A oli lyönyt B:tä puisella pesäpallomailalla jalkaan ja päähän. B:lle oli tullut otsaan verta vuotava haava. Joulukuussa 2007 A oli lyönyt B:tä kolme kertaa vasaralla takaraivoon, aiheuttaen B:n tajunnan menetyksen ja vertavuotavia haavoja. (KKO:2009:79.)

Käräjäoikeuden tuomio. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta kahdesta törkeästä pahoinpitelystä. Käräjäoikeus katsoi pesäpallomailan ja vasaran olleen ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä. Tekojen katsottiin olleen myös kokonaisuutena arvostellen törkeitä, koska väkivalta oli molemmissa teoissa kohdistunut välineellä päähän. Käräjäoikeus tuomitsi molemmat teot törkeiksi pahoinpitelyiksi. (KKO:2009:79.)

Hovioikeuden tuomio. A myönsi teonkuvaukset, mutta katsoi syyllistyneensä enintään pahoinpitelyihin. A valitti hovioikeuteen käräjäoikeuden tuomiosta vaatien, että molempien kohtien syytteet törkeistä pahoinpitelystä hylätään. Hovioikeus piti käräjäoikeuden tuomion voimassa. (KKO:2009:79.)

Korkeimman oikeuden tuomio. Korkeimman oikeuden ratkaistavana oli ensisijaisesti se, tuleeko puista pesäpallomailaa tai vasaraa pitää ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisenä välineenä. Korkein oikeus ei katsonut kummankaan välineen olevan ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava hengenvaarallinen väline. Korkein oikeus piti vasaraa ja pesäpallomailaa tavanomaisina välineinä, vaikkakin niillä lyömällä voi aiheuttaa hengenvaaran. Korkein oikeus on taas vedonnut hallituksen esitykseen 94/93, josta tulee ilmi, että käsittelyssä olevaan kvalifiointiperusteeseen tulisi laskea vain ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavat hengenvaaralliset välineet, korkein oikeus ei pitänyt vasaraa tai pesäpallomailaa tällaisina välineinä. Korkein oikeus muutti hovioikeuden tuomiota siten, että A tuomittiin molemmista teoista törkeiden pahoinpitelyiden sijasta pahoinpitelystä. (KKO:2009:79.)

5.4 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2010:36

A oli 29.12.2006 ravintolassa tehnyt ruumiillista väkivaltaa B:lle. A oli ottanut ravintolan tuolin, nostanut sen selkänojasta päänsä yläpuolelle ja lyönyt häneen selin päin istunutta B:tä tuolilla päähän, minkä jälkeen päästänyt tuolista irti. B:n päähän oli tullut tikkejä vaativa haava. Tuoli oli metallirunkoinen ja 6,3 kg painava. Syyttäjän mukaan pahoinpitelyä oli pidettävä törkeänä, koska metallirunkoista 6,3 kg tuolia, jolla pahoinpitely oli tehty, oli pidettävä rikoslain 21 luvun 6 §:n tarkoittamana hengenvaarallisenä välineenä, sekä pahoinpitely oli kokonaisuutena arvostellen törkeä. (KKO:2010:36.)

A tunnusti syyllistyneensä pahoinpitelyyn lyödessään B:tä tuolilla päähän, mutta kiisti syyllistyneensä törkeään pahoinpitelyyn. Perusteluinaan, että tuolista oli osunut pehmustettu osa B:hen, eikä tuoli ollut hengenvaarallinen väline, eikä rikos kokonaisuutena arvostellen törkeä.

(KKO:2010:36.)

Käräjäoikeuden tuomio. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä. Käräjäoikeus katsoi A:n toimineen syytteen mukaisesti, sekä katsoi painavan metallisen tuolin hengenvaaralliseksi välineeksi. Käräjäoikeus piti tekoa myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä, koska A oli lyönyt selin häneen ollutta B:tä yhtäkkiä kovaa päähän lähietäisyydeltä. Käräjäoikeus tuomitsi A:n törkeästä pahoinpitelystä. (KKO:2010:36.)

Hovioikeuden tuomio. A valitti käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen vaatien, että syyte hylätään, tai hänen syykseen tulee enintään lukea vammantuottamus tai pahoinpitely. Hovioikeus piti käräjäoikeuden tuomion voimassa, eli törkeän pahoinpitelyn. (KKO:2010:36.)

Korkeimman oikeuden tuomio. A:lle myönnettiin lupa valittaa. A vaati valituksessaan, että törkeän pahoinpitelyn asemasta hänen syykseen luetaan ensisijaisesti vammantuottamus ja toissijaisesti pahoinpitely. Vastauksessaan syyttäjä lausui, että A löi takaapäin voimakkaasti selin häneen päin olevaa, eli puolustuskyvyttömässä asemassa olevaa B:tä päähän painavalla metallirunkoisella tuolilla, mikä tekee pahoinpitelystä erityisen raajan ja julman, josta syystä teko tulee tuomita törkeänä pahoinpitelynä. (KKO:2010:36.)

Korkein oikeus jätti syyttäjän vastauksessa lausutun huomiotta oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 7 §:n 1 momentin ja 12 §:n perusteella, koska syyttäjä vetosi alemmissa oikeusasteissa pahoinpitelyn olevan törkeä sillä kvalifiointiperusteella, että siinä on käytetty ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Syyttäjällä ei ollut pätevää syytä, miksi hän ei ollut alemmissa oikeusasteissa vedonnut pahoinpitelyn olevan törkeä erittäin raakana tai julmana tekona, eikä hän ollut vedonnut B:n puolustuskyvyttömyyteen tilanteessa. (KKO:2010:36.)

Todeksi näytetyksi katsottiin teonkuvauksen A:n tekemä ruumiillinen väkivalta B:tä kohtaan. Kyse oli siitä, tulisiko teossa käytettyä metallirunkoista tuolia pitää rikoslain 21 luvun 6 §:n tarkoittamana ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä. Korkein oikeus ei pitänyt metallirunkoista tuolia tällaisena välineenä. Korkein oikeus perusteli päätöstään taas HE 94/1993 perusteella, kuten aikaisemmissa saman kvalifiointiperusteen punnintaan liittyvissä korkeimman oikeuden ratkaisuissa. Korkein oikeus totesi tuolin olevan tavanomainen esine, ei ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava hengenvaarallinen esine. Se, että tuolilla päähän lyöminen saattoi olla hengenvaarallista, ei tee tuolista ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavaa. Perusteluissa korkein oikeus on vedonnut tapauksiin KKO:1996:65 ja KKO:2009:79 missä oli kyse tässä

opinnäytetyössäänkin olleista kumipampusta ja metallisesta teleskooppipatukasta. Korkein oikeus muutti hovioikeuden tuomiota ja A tuomittiin pahoinpitelystä. (KKO:2010:36.)

5.5 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2017:8

A oli aikavälillä 1.7. – 31.12.2009 tartuttanut aviomieheensä B:hen HIV-infektion ja tällä tavalla vahingoittanut B:n terveyttä. A oli tietoinen sairaudestaan, mutta oli useita kertoja suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä B:n kanssa kertomatta tälle sairaudestaan. A oli tietoinen HIV-infektion tarttumismahdollisuudesta suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä. (KKO:2017:8.)

Käräjäoikeuden tuomio. Syyttäjä vaati A:lle käräjäoikeudessa tuomiota törkeästä pahoinpitelystä. Käräjäoikeus katsoi, että A:han kohdistunut moitearvostelu koski lähinnä sitä, että hän oli pettänyt B:n luottamuksen. Käräjäoikeuden selvityksen mukaan HIV-infektio vaatii päivittäisen tablettina otettavan lääkityksen ja kahdet verikokeet vuodessa. Käräjäoikeus katsoi, että HIV- infektion vaikutukset elämänlaatuun ja elinikään jäävät lääkityksellä vähäisiksi. HIV-infektio ei kuitenkaan parane lääkityksellä. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen törkeästä pahoinpitelystä ja tuomitsi A:n pahoinpitelystä. (KKO:2017:8.)

A ja B olivat lyhyen seurustelun jälkeen muuttaneet yhteen ja avioituneet. Käräjäoikeuden mukaan B oli voinut tässä tilanteessa perustellusti olettaa, että hän voi turvallisesti harrastaa suojaamatonta seksiä A:n kanssa. A oli syksyn aikana jatkanut suojaamatonta seksiä kertomatta sairaudestaan, vaikka oli ollut tietoinen riskeistä ja hänellä oli tänä aikana useasti tilaisuus muuttaa toimintaansa. A oli kuitenkin jatkanut käytöstään, kunnes B:n saama tartunta selvisi sattumalta. Käräjäoikeus moitearvosteli ankarasti A:n menettelyä tällaisesta jatkuvasta toiminnasta. (KKO:2017:8.)

Hovioikeuden tuomio. B valitti hovioikeuteen vaatien, että A tuomitaan törkeästä pahoinpitelystä, sekä että A:n tuomiota korotetaan ja muutetaan ehdottomaksi.

Rikoslain 21 luvun 6 § 1 kohdan mukaan törkeän pahoinpitelyn yhtenä kvalifiointiperusteena on vakava sairaus. Hovioikeus katsoi, että HIV-infektio lukeutuu tällaiseen laissa tarkoitettuun vakavaan sairauteen. Tätä hovioikeus perusteli sillä, että HIV-infektio on krooninen parantumaton sairaus, joka hoitamattomana johtaa AIDSiin ja kuolemaan. HIV-infektio vaatii sitoutunutta jokapäiväistä loppuelämän lääkinnällistä hoitoa, eikä lääkityksen pitkäaikaisvaikutuksia oltu pystytty vielä tutkimaan. Lääkehoidolla voi myös olla yhteisvaikutuksia muiden lääkkeiden kanssa, sekä vaikutuksia lasten saantiin ja seksuaalielämään. Hovioikeus katsoi teon olleen myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sairauden laatu huomioiden A:n käyttäytyminen oli osoittanut vakavaa piittaamattomuutta. Hovioikeus tuomitsi A:n törkeästä pahoinpitelystä. (KKO:2017:8.)

Korkeimman oikeuden tuomio. A:lle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen koskien rangaistuksen mittaamista, sekä sitä, tulisiko hänen syykseen katsottu pahoinpitely tuomita perusmuotoisena vai törkeänä. Korkein oikeus alensi A:n vankeusrangaistusta. Muilta osin KKO ei muuttanut hovioikeuden tuomiota, eli A:n tuomio törkeästä pahoinpitelystä jäi voimaan. Korkein oikeus käytti tapauksen punnitsemisessa ennakkotapauksia, missä oli kyse HIV-infektiosta.

Ennakkotapauksessa KKO:2015:83, HIV-tartuntaa oli pidetty vakavana seurauksena. Tapauksessa A oli tuomittu vaaran aiheuttamisesta ollessaan HIV positiivisena anaalilyhdynnässä B:n kanssa, täten törkeällä huolimattomuudella aiheuttanut vakavan terveyden vaaran B:lle. Tapauksessa KKO:2015:84 A:ta syytettiin törkeän pahoinpitelyn yrityksestä, hänen ollessa HIV positiivisuudestaan tietoisena emätinyhdynnässä B:n kanssa kertomatta tälle sairaudestaan. Korkein oikeus hylkäsi syytteen, koska esille ei ollut tullut sellaisia seikkoja, että A olisi tarkoittanut vahingoittaa B:tä, tai pitänyt tarttumista varmana. Korkeimman oikeuden mukaan HIV:n tarttuminen tilanteessa oli epätodennäköisempää, kuin sen tarttuminen. (KKO:2017:8.) Kyseisessä tapauksessa on siis muiden seikkojen takia hylätty syyte, mutta rikosnimikettä ei ole kyseenalaistettu, eli HIV:n tarttumista on pidetty törkeän pahoinpitelyn mukaisena vakavana sairautena. Kolmantena HIV:iin liittyvänä ennakkotapauksena on KKO:1993:92, jossa HIV positiivinen D, ja C olivat olleet toistuvissa suojaamattomissa anaalilyhdynnöissä, josta seurauksena C oli saanut HIV-tartunnan ja kuollut aidsiin (KKO:2017:8). Korkein oikeus punnitsi, oliko D syyllistynyt tappoon tai vaihtoehtoisesti törkeään pahoinpitelyyn ja törkeään kuolemantuottamukseen. Korkein oikeus päätyi tuomitsemaan D:n törkeästä kuolemantuottamuksesta, koska katsoi ettei D:llä ollut sellaisia tietoja tartuntamahdollisuudesta, että olisi pitänyt tartuntaa varmana tai varsin todennäköisenä seurauksena, eikä ollut myöskään tarkoittanut tartuttaa kumppaniaan. (KKO:1993:92.)

Korkein oikeus piti HIV-infektiota vakavana sairautena. Vaikka infektiioon on nykyään lääkitys, joka estää sen etenemistä AIDSiin ja sitä myötä kuolemaan, sairaus edellyttää loppuelämän lääkitystä ja seurantaa, mitä ilman kuolee. Korkein oikeus piti A:n menettelyä suurena piittaamattomuuden osoituksena B:n terveyttä kohtaan. (KKO:2017:8.)

5.6 Korkeimman oikeuden tapaus KKO:2021:57

A oli lyönyt 16-vuotiasta B:tä teleskooppipatukalla niskaan kaksi kertaa. Tämän jälkeen A oli lyönyt maassa makaavaa B:tä useita kertoja eri puolille vartaloa ja pään alueelle teleskooppipatukalla. B oli saanut osittain torjuttua päähän kohdistuneet iskut suojatessaan käsillään päätään. Lisäksi A oli lyönyt B:tä nyrkillä päähän useita kertoja, sekä potkaissut kerran vartaloon ja kerran päähän. B oli myös yrittänyt lyödä A:ta teleskooppipatukalla päähän voimakkaasti, mutta oli saanut väistettyä lyönnin. B:lle oli aiheutunut verenvuotoa nenästä, turvotusta suun alueelle, huuliin verta vuotavia

haavoja, eri puolille kehoa ja kasvoihin nirhaumia ja mustelmia, sekä kipua ja särkyä.

(KKO:2021:57.)

Käräjäoikeuden tuomio. Syyttäjä vaati käräjäoikeudessa A:lle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä. Käräjäoikeus katsoi, että teossa oli käytetty ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos oli tehty erityisen raakana ja julmalla tavalla. Käräjäoikeus katsoi teleskooppipatukan olevan hengenvaarallinen lyömäase, joka voitiin rinnastaa teräaseeseen. Käräjäoikeus katsoi rikoksen olevan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Käräjäoikeus tuomitsi A:n törkeästä pahoinpitelystä teonkuvauksen mukaisesti. (KKO:2021:57.)

Hovioikeuden tuomio. A valitti hovioikeuteen. Hovioikeus ei pitänyt teleskooppipatukkaa hengenvaarallisena ampua- tai teräaseeseen rinnastettavana välineenä. Hovioikeus ei myöskään pitänyt tekoa erityisen raakana tai julmana. Hovioikeus tuomitsi A:n perusmuotoisesta pahoinpitelystä törkeän pahoinpitelyn sijasta. (KKO:2021:57.)

Korkeimman oikeuden tuomio. Korkeimman oikeuden käsittelyssä oli syyttäjän valituksesta kyse siitä, tuleeko teleskooppipatukkaa pitää rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuna ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä, tässä tapauksessa teräaseeseen rinnastettavana. Kyse myös, onko A tuomittava törkeästä vai perusmuotoisesta pahoinpitelystä. (KKO:2021:57.)

Korkein oikeus katsoi, että teleskooppipatukka ei ole edellä mainitussa rikoslain pykälässä tarkoitettu hengenvaarallinen ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava väline. Koska tämä törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperuste ei täyty, korkein oikeus piti voimassa hovioikeuden tuomion perusmuotoisesta pahoinpitelystä. (KKO:2021:57.) Korkein oikeus perusteli päätöstään siten, että törkeä pahoinpitely koskee kaikista vahingollisimpia pahoinpitelyitä ja vaarallisimpia tekovälineitä. Korkein oikeus perusteli, että vaikka teleskooppipatukka on lyömäase mitä voidaan käyttää hengenvaarallista tavalla, tekovälineen tulisi ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavuuden lisäksi olla yhtä vaarallinen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa perehdyn niihin seikkoihin, millä korkein oikeus on perustellut antamansa tuomiot. Teen johtopäätöksiä korkeimman oikeuden linjauksista tässä opinnäytetyössä käsittelemiini ennakkotapauksiin perustuen. Johtopäätöksissä vastaan tutkimuskysymykseeni. Pohdin rajanvetoa törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteiden täyttymiseksi, minkälainen menettely tai mitkä seikat ovat sellaisia, että lain määrittelemä törkeän pahoinpitelyn rikostunnusmerkistö täyttyy. Tämän tutkimuksen johtopäätökset lukemalla voi esimerkiksi tutkija herätä esitutinnan aikana siihen, että hänen käsissään oleva rikos voisi täyttää törkeän pahoinpitelyn kriteerit perusmuotoisen sijasta. Se

voi myös toisinpäin pahoinpitelyrikoksiin perehtymättömän herättää esimerkiksi siihen, että vaikka pahoinpitely olisi tehty välineellä, se ei automaattisesti tee siitä törkeää.

Erityisen raaka tai julma tekotapa. Hallituksen esityksessä mainitaan, että esimerkiksi päähän potkiminen mielletään rikoslain 21 luvun 6 §:n toisen kohdan mukaiseksi raakuudeksi, ja puolustuskyvyttömän pahoinpitely julmaksi (HE 94/1993 vp, 96). Hovioikeus katsoi, ettei tapauksessa KKO:1996:65 pahoinpitelyä voitu pitää erityisen raakana tai julmana tekona vain sillä perusteella, että uhrista oli pidetty kiinni toisen tekijän lyödessä uhria (KKO:1996:65). Hallituksen esityksessä mainitaan, että puolustuskyvyttömän pahoinpitely katsotaan julmaksi (HE 94/1993 vp, 96). Korkein oikeus ei kuitenkaan ole pitänyt sitä puolustuskyvyttömyytenä, että uhria on lyöty pampulla toisen pitäessä uhria kiinni.

Tapauksessa KKO:2005:134 korkein oikeus oli pitänyt tekoa erityisen raakana tai julmana, kun maassa maannutta puolustuskyvyttöntä uhria oli lyöty ja potkittu päähän ja ylävartaloon. Uhri oli joutunut ennen pahoinpitelyä jo muiden henkilöiden pahoinpitelemäksi, josta syystä hän oli puolustuskyvytön. Teko on siis kuin suoraan hallituksen esityksestä. Puolustuskyvyttömän maassa makavan potkimista pidetään oikeuskäytännössä törkeänä pahoinpitelyinä (KKO:2005:134). Uhrin kasvoissa ja päässä oli vammoja, jotka röntgenkuvattiin, tämä kertoo korkeimman oikeuden mukaan lyöntien ja potkujen voimakkuudesta (KKO:2005:134).

Korkeimman oikeuden ratkaisusta voi päätellä, että näiden kahden esimerkin kaltaisissa pahoinpitelytilanteissa puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan henkilön fyysistä kykyä puolustautua tekoa vastaan. Tapauksen KKO:1996:65 uhri on pystynyt puolustautumaa tekijöitä ja koko hyökkäystä vastaan, vaikka tilanne on ajautunut siihen, että toinen tekijöistä piti uhria kiinni toisen pahoinpidellessä tätä. Tapauksen KKO:2005:134 pahoinpitelyn uhri makasi puolustuskyvyttömänä maassa, eikä hänellä ollut täten tosiasiallista kykyä puolustautua hyökkäystä vastaan.

Vakava sairaus. Tapauksessa KKO:2017:8, jossa A oli tartuttanut B:lle HIV-infektion, tulee tarkastella rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 kohdan kvalifointiperustetta. Sen mukaan pahoinpitely on törkeä muun muassa silloin, jos toiselle aiheutetaan pahoinpitelyllä vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Korkein oikeus on ratkaisussaan päätenyt siihen tulokseen, että HIV-infektio on edellä mainitussa pykälässä tarkoitettu vakava sairaus. (KKO:2017:8.) HIV-infektio on ollut osana korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja aikaisemminkin. Ratkaisussa KKO:2015:83 korkein oikeus katsoi HIV-infektion olevan rikoslain 21 luvun 13 §:n mukaisen vaaran aiheuttamisen tunnusmerkistön mukainen vakava hengen tai terveyden vaara. Tämä korkeimman oikeuden linjaus tukee sitä, että HIV-infektio tulee lukea törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettuun vakavaan sairauteen.

Ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava hengenvaarallinen väline. Törkeää pahoinpitelyä koskevassa lain esitöissä mainitaan, että hyvin monia erilaisia tavanomaisiakin välineitä voidaan käyttää hengenvaarallisella tavalla, kuten laudanpätkää tai kiviä. Pahoinpitelyssä varsinaisten aseiden, ampuma- tai teräaseeseen käytön tuomittavuutta on haluttu korostaa. Sen takia laissa mainitaan nimenomaan ampuma- tai teräase taikka niihin rinnastettava hengenvaarallinen väline tekovälineenä. Sama sanamuoto ampuma- tai teräaseeseen taikka muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käytöstä on myös rikoslain 31 luvun 2 § 3 kohdan törkeän ryöstön yhtenä kvalifiointiperusteena, mikä yhtenäistää rikoslakia. (HE 94/1993, 96.) Näin ollen törkeän ryöstön kolmannen kvalifiointiperustelun kautta voi myös tarkastella törkeän pahoinpitelyn kolmatta kvalifiointiperustelua.

Opinnäytetyössä käsittelemieni korkeimman oikeuden tapauksien joukossa on sellaisia, joissa korkein oikeus ottaa kantaa siihen, täyttävätkö käsiteltävissä pahoinpitelyissä käytetyt esineet törkeän pahoinpitelyn kolmannen kvalifiointiperusteen ampuma- tai teräaseesta taikka niihin rinnastettavista hengenvaarallisista välineistä.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:1996:65 kumipamppua ja ratkaisussa KKO:2021:57 metallista teleskooppipatukkaa ei pidetty ampuma tai teräaseeseen rinnastettavina hengenvaarallisina välineinä. Ratkaisussa KKO:1996:65 ei ollut paljon perusteluita pampun niin sanotusta hylkäämisestä. Ratkaisussa KKO:2021:57 teleskooppipatukan käytöstä ja patukan ominaisuuksista ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä on enemmän perusteluja ja siinä on avattu, miksi teleskooppipatukka ei täytä tätä törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperustetta.

Hallituksen esityksessä 94/1993 puhutaan varsinaisten aseiden käytön tuomittavuudesta. Tapauksessa KKO:2021:57 korkeimman oikeuden on pitänyt pohtia teleskooppipatukan rinnastettavuutta ampuma- tai teräaseeseen, sekä sen hengenvaarallisuutta aseena, eikä vain tavanomaisena esineenä. Teleskooppipatukka on nimittäin viranomaisilla ja turvallisuusalalla käytössä oleva voimankäyttöväline.

Teleskooppipatukka voi korkeimman oikeuden mukaan päähän kohdistetulla iskulla aiheuttaa hengenvaaran, kuten monet muutkin esineet (KKO:2021:57). Teleskooppipatukalla lyömisessä riski kuolemasta ei kuitenkaan ole verrattavissa ampuma- tai teräaseeseen tuottamaan riskiin korkeimman oikeuden mukaan (KKO:2021:57). Perustelussa korkein oikeus siis vetoaa siihen, että monia muitakin esineitä voidaan käyttää hengenvaarallisella tavalla niillä lyötäessä. Korkein oikeus vertaa teleskooppipatukkaa muihin tavanomaisiin esineisiin, vaikka se on lyömäase, jolla ei ole muuta käyttötarkoitusta kuten jo aikaisemmin mainitsin. Tästä voi päätellä, että esineen käyttötarkoituksella ei ole merkitystä. Esine voi olla ase. Havaittavissa on korkeimman oikeuden painotus hengenvaarallisuudesta ja sen verrannollisuudesta ampuma ja teräaseisiin. Eli vaikka väline olisi ase mitä voi

käyttää hengenvaarallisella tavalla, se ei riitä törkeään pahoinpitelyn täyttymiseen. Riski uhrin kuolemasta tulee olla verrannollinen.

Korkein oikeus vertasi perusteluissaan teleskooppipatukkaa vanhemman ennakkotapauksen KKO:1996:65 kumipamppuun, mikä ei ollut luettu ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavaksi hengenvaaralliseksi välineeksi. Vaikka kyseisessä korkeimman oikeuden päätöksessä ei oltu juuri perusteltu miksi kumipamppu ei täytä ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavan hengenvaaralliseen välineen kriteereitä, voidaan olettaa, että perusteet ovat olleet samankaltaiset kuin teleskooppipatukan kohdalla välineiden samankaltaisuuden vuoksi. Pamppu on myös tarkoitettu nimenomaan lyömiseen, eikä sillä tavalla ole tavanomainen esine, vaan lyömäase. Voidaan tehdä johtopäätös, että korkein oikeus ei myöskään pidä kumipampulla lyömistä verrattavana ampuma- tai teräaseeseen aiheuttamaan riskiin hengelle ja terveydelle, eikä pidä sen ominaisuuksia niihin verrattavina.

Käsiteltävässä KKO:2021:57 rikosasiassa ei ollut aiheutunut suuria vammoja, ei oltu myöskään osoitettu, että teleskooppipatukalla lyöminen olisi pahoinpitelyssä aiheuttanut hengenvaarallisia vammoja, tai ollut omiaan aiheuttamaan niitä (KKO:2021:57). Vaikka kyseisessä kvalifiointiperusteissa ei ole kyse siitä, minkälaisia vammoja teolla on aiheutettu, on vammojen laatu tuotu ratkaisun perusteluissa ilmi. Nähdäkseni vammojen vähäisyyteen on vedottu perusteluissa sen takia, kun kyse on ollut teleskooppipatukan hengenvaarallisuuden punninnasta. Jos uhrille olisi tullut teleskooppipatukalla lyömisestä hengenvaaralliset vammat, olisi se varmasti vaikuttanut sen arviointiin, tulisiko teleskooppipatukkaa pitää ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO:2009:79 käsitellään sitä, tuleeko vasaraa tai puista pesäpallomailaa pitää RL 21:6 mukaisina ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavina välineinä. Korkeimman oikeuden mukaan pesäpallomaila ja vasara ovat tavallisia esineitä, vaikka niitä voidaan päähän lyömällä käyttää hengenvaarallisella tavalla, eikä niitä voi lakea ampu- tai teräaseeseen rinnastettavaksi hengenvaaralliseksi välineeksi (KKO:2009:79).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2010:36 metallirunkoista tuolia ei pidetty ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä. A:n lyöntiä metallirunkoisella tuolilla B:n päähän voidaan itsessään pitää hengenvaarallisena tekona. Tuolia ei kuitenkaan voi rinnastaa korkeimman oikeuden mukaan ampuma- tai teräaseeseen. (KKO:2010:36.)

Kaikkia tässä opinnäytetyössä käsiteltyjä korkeimman oikeuden ratkaisuja, missä oli kyse sen arvioinnista, tuleeko pahoinpitelyssä käytetty väline lukea rikoslain 21 luvun 6 § 3 kohdan ampuma- tai teräaseeseen taikka niihin rinnastettaviin hengenvaarallisiin välineisiin, kumipamppua, puista pesäpallomailaa, vasaraa, metallirunkoista tuolia tai metallista teleskooppipatukkaa ei ole korkeimman oikeuden ratkaisuissa pidetty pykälän mukaisina ampuma- tai teräaseina taikka niihin

rinnastettavina hengenvaarallisina välineinä. Näistä korkeimman oikeuden ennakkotapauksista uusimmassa teleskooppipatukkaa koskevassa KKO:2021:57 tapauksessa on mainittu nämä kaikki edellä mainitut välineet ja viitattu niihin. Ryöstön yhteydessä korkeimman oikeuden ennakkotapauksessa KKO:2020:37 tällaiseksi teräaseeseen rinnastettavaksi hengenvaaralliseksi välineeksi on taas luettu rikottu lasipullo. Korkein oikeus on todennut, että tekovälineen tarkastelussa ja vertausarvioinnissa tulisi vertailla tekovälineen fyysisiä ominaisuuksia ampuma- tai teräaseeseen (KKO:2021:57). Fyysisten ominaisuuksien lisäksi aseeseen tulee hengenvaarallisuudeltaan vastata ampuma- tai teräasetta (KKO:2021:57). Korkeimman oikeuden linjana voi siis pitää tämän osalta sitä, että vaikka väline olisi ase eikä tavanomainen esine, tai vaikka se olisi hengenvaarallinen, tai se ei olisi itsessään hengenvaarallinen mutta sitä voisi käyttää hengenvaarallisella tavalla, ei sitä pelkästään sillä perusteella pidetä ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä.

Korkeimman oikeuden linjaus käy selväksi opinnäytteessä käsiteltyjen tapausten ja niiden perusteluiden pohjalta: kuten uusimman ennakkotapauksen KKO:2021:57 perusteluissa mainittiin, välineen täytyy fyysisiltä ominaisuuksiltaan vastata ampuma- tai teräasetta, sekä sen hengenvaarallisuuden tulee olla niiden kanssa samalla tasolla. Rikottua lasipulloa voidaan käyttää teräaseeseen tavoin viiltämiseen ja niin sanotusti puukottamiseen, eli se vastaa teräasetta fyysisiltä ominaisuuksiltaan ja hengenvaarallisuudeltaan. Opinnäytteessä käsitellyt välineet, teleskooppipatukka, pamppu, vasara pesäpallomaila ja tuoli ovat sellaisia esineitä, ettei niitä voi käyttää teräaseeseen tavoin, eikä niillä luonnollisesti voi myöskään ampua. Ne eivät myöskään hengenvaarallisuudeltaan vastaa ampuma- tai teräasetta. Pamput ovat lyömäaseita, mutta muut välineet ovat tavanomaisia esineitä, mitkä on tarkoitettu aivan muuhun, ja niitä voi löytyä jokaisen kotitaloudesta. Korkeimman oikeuden linjaus ennakkotapausten perusteella osoittaa mielestäni, ettei jatkossa tällaisten tavallisten esineiden käytöstä pahoinpitelyvälineinä tulisi käydä pohdintaa siitä, ovatko ne törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteen mukaisia ampuma- tai teräaseisiin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä.

Kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tapauksessa KKO:2017:8 Korkein oikeus katsoi, että pahoinpitelyä tulee pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä. A oli tiennyt sairaudestaan vuosia, mutta harrastanut silti useiden kuukausien ajan suojaamatonta yhdyntää B:n kanssa kertomatta tälle sairaudestaan. Tämä oli loppunut vasta silloin, kun B oli sattumalta saanut tietää infektion tarttuneen häneen. A osoitti tällä pitkään jatkuneella toiminnallaan välinpitämättömyyttä B:n terveyttä kohtaan, minkä takia pahoinpitely katsottiin kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. (KKO:2017:8.)

Tapauksessa KKO:2005:134 käytiin myös törkeysarviointia. Korkein oikeus piti pahoinpitelyä raa'an ja julman tekotavan lisäksi myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Asianosaiset eivät tunteneet toisiaan, eikä B ollut myötävaikuttanut millään lailla A:n hyökkäykseen. B oli joutunut

muiden pahoinpitelemäksi aiemmin, josta syystä hän makasi puolustuskyvyttömänä maassa. A oli tästä tietoisena tehnyt B:hen kohdistuneen väkivallanteon. (KKO:2005:134.)

Pohdittaessa näiden korkeimman oikeuden ratkaisujen pohjalta, onko pahoinpityä kokonaisuutena arvostellen törkeä, voi päätellä uhrin tilalla olevan merkitystä pahoinpityssä. Korkein oikeus piti pahoinpityä kokonaisuutena arvostellen törkeänä ratkaisussa KKO:2005:134, koska tekijä kohdisti sen ilman minkäänlaista oikeutusta tai myötävaikutusta uhriin, joka oli jo tullut pahoinpidellyksi ja makasi maassa puolustuskyvyttömänä. Tapauksesta KKO:2018:8 voi päätellä, että törkeysarvioinnissa teon kestolla ja tekijän toisintoimimismahdollisuudella on merkitystä. Tekijä on toistanut tartunnan mahdollistaneen teon hyvin useita kertoja useiden kuukausien mittaisella aikavälillä. Tekijällä on ollut hyvin useita mahdollisuuksia toimia toisin, mikä on korkeimman oikeuden mukaan osoittanut suurta välinpitämättömyyttä toisen terveyttä kohtaan. Myös tämä välinpitämättömyys vaikutti törkeysarvointiin.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA POHDINTA

Tutkimuksessa on käytetty vain luotettaviksi arvioimiani lähteitä. Lähteinä on käytetty oikeuskirjallisuutta, lakitekstejä, korkeimman oikeuden ratkaisuja, hallituksen esitystä ja lakivaliokunnan mietintöä. En ole käyttänyt lähteinä internet-sivustoja niiden yleisesti heikon luotettavuuden takia, pois lukien rikosuhripäivystyksen internet-sivuilta käyttämäni kaavio rikosprosessin kulusta (kuva 1). Kaikki oikeuskirjallisuus on 2000-luvulta, sekä opinnäytetyöhön kirjoittamani teksti ja faktat on tarkistettu ajantasaisiksi. Lainopillisessa tutkimuksessa tutkimustulokset ovat tutkijan itsensä aineiston pohjalta muodostamia johtopäätöksiä. Niitä tulisi siis tarkastella se muistaen, ei täydellisinä totuuskina pitäen. Nämä johtopäätökset ovat kuitenkin perusteltu oikeudellisia lähteitä käyttäen, hyvän tieteellisen tutkimuksen tapaa noudattaen. Tutkimuksen perusteella ei voi vetää yleisiä johtopäätöksiä kaikista törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteista. Esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn ensimmäisen kvalifointiperusteen vakavasta sairaudesta, koska sitä käsitteli tutkimuksessa vain yksi korkeimman oikeuden ratkaisu.

Opinnäytetyö on prosessina työläs ja pitkäjänteisyyttä vaativa. Se oli odotettavissakin työn opintopisteiden laajuuden myötä. Kun lähdin työstämään opinnäytetyötä, oloni oli vähän liioiteltuna sanoen toivoton. En tiennyt mitä teen tai mistä lähtisin liikkeelle. Aloin kuitenkin jäsentelemään pohjaa ja tutustuin muihin opinnäytetöihin, sekä Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöohjeeseen. Keräsin kirjallisuutta ja tutustuin korkeimman oikeuden tapauksiin, mitkä sopisivat työhöni. Siitä opinnäyteeni lähti hyvällä mallilla rakentumaan. Olen oppinut uutta opinnäytettä kirjoittaessani, sekä syventänyt aikaisempaa osaamistani. Työelämässä väkivaltarikollisuuden parissa uskon hyötyväni tämän opinnäytetyön tekemisestä. Kehittämiskohteena olisin voinut käyttää laajemmin

lähdekirjallisuutta hyväkseni opinnäytetyössä. Mielestäni onnistuin tutkimuksella vastaamaan tutkimuskysymykseeni, sekä tutkimusmenetelmä oli tutkimukselleni sopiva.

LÄHTEET

Boucht Johan & Frände Dan 2019: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. 2. uudistettu painos, Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Frände Dan & Matikkala Jussi & Tapani Jussi & Tolvanen Matti & Viljanen Pekka & Wahlberg Markus 2018: Keskeiset rikokset. 4. uudistettu laitos, Keuruu, Edita Publishing Oy.

Hallituksen esitys 94/1993 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki.

Luettavissa: https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Hoffren Mia & Keinänen Antti & Väättä Ulla & Kolehmainen Antti & Miettinen Tarmo & Määttä Tapio & Sajama Seppo & Soininen Niko & Talus Kim & Penttinen Sirja-Leena & Tolvanen Matti & Voutilainen Tomi 2016: Oikeustieteellinen opinnäytetyö – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytetöiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex.

Jokela Antti, 2018: Rikosprosessioikeus. Helsinki, Alma Talent.

Karttunen Timo & Laasanen Hanna & Sippel Liisa & Uitto Tero & Valtonen Marjo 2012: Juridiikan perusteet. Helsinki, Sanoma Pro Oy.

KKO:1996:65

KKO:2005:134

KKO:2009:79

KKO:2010:36

KKO:2017:8

KKO:2020:37

KKO:2021:57

Korkka-Knuts Heli & Helenius Dan & Frände Dan 2020: Yleinen rikosoikeus. 3. uudistettu painos, Keuruu, Edita Publishing Oy.

Lakivaliokunnan mietintö 13/2001 vp: Hallituksen esitys laeiksi rikoslain ja pakkokeinon lain 5 luvun 11§:n muuttamisesta

Määttä Tapio & Paso Mirjami 2022: Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopisto.

Rantaeskola Satu 2019: Rikos ja rikosprosessi. Warelia.

Rikosprosessi, Rikosuhrapäivystyksen internet sivut, 2019. Luettavissa: <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/rikosprosessi/>. Luettu 12.9.2022.

Tapani Jussi & Tolvanen Matti & Hyttinen Tatu 2019: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Helsinki, Alma Talent.

Tolonen Hannu 2003: Oikeuslähdeoppi. Helsinki, WSOY.

Virolainen Jyrki & Martikainen Petri 2003: Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä. Helsinki, Talentum.

Virolainen Jyrki & Pölönen Pasi 2003: Rikosprosessin perusteet – Rikosprosessioikeus 1. Jyväskylä, Gummerus kirjapaino Oy.